

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

MÀSTER UNIVERSITARI EN PROFESSOR/A D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

INNOVACIÓ DOCENT I INICIACIÓ A LA INVESTIGACIÓ EN EDUCACIÓ LINGÜÍSTICA I LITERÀRIA

Penàguila i Manacor: dos espais units per la tradició oral

Marta Jordà, Carla Garcia i Mariona Saura

Professor: Alexandre Bataller Català

Curs 2023-24

València, 21 de desembre de 2023

ÍNDEX

1. JUSTIFICACIÓ	2
1.2. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA.....	2
1.3. MARC TEÒRIC	3
1.4. OBJECTIUS	4
1.4.1. <i>Objectius generals</i>	4
1.4.2. <i>Objectius específics</i>	4
1.5. CONTINGUTS	5
1.5.1. <i>Continguts generals</i>	5
1.5.2. <i>Continguts específics</i>	5
1.6. COMPETÈNCIES	6
1.6.1. <i>Competències específiques i criteris d'avaluació vinculats</i>	6
1.6.2. <i>Competències clau</i>	11
1.7. SABERS BÀSICS	12
2. ASPECTES CONCRETS: LLOCS LITERARIS I PARTICIPANTS	16
2.1. ITINERARI.....	16
2.2. PARTICIPANTS DE LA RUTA.....	20
3. SEQÜÈNCIA PREVISTA D'ACTIVITATS	21
3.1. PROPOSTA DE DISTRIBUCIÓ DE L'ALUMNAT I LES ACTIVITATS	23
3.1.2. <i>Divisió dels alumnes i els itineraris de la ruta literària</i>	23
3.1.3. <i>Tasques amb TIC</i>	24
3.1.4. <i>Tasques concretes</i>	25
3.2. DESCRIPCIÓ DE LES ACTIVITATS.....	25
3.2.1. <i>Activitats abans d'eixir</i>	25
3.2.2. <i>Activitats durant l'eixida</i>	27
3.2.3. <i>Activitats de després de l'eixida</i>	27
4. CONCLUSIÓ: CONNEXIÓ DE LA PROPOSTA AMB LA INVESTIGACIÓ I LA INNOVACIÓ	29
5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	31
6. ANNEXOS	32

1. JUSTIFICACIÓ

Per a la realització d'aquestes rutes literàries ens hem decantat per treballar mitjançant les rondalles del valencià Enric Valor i del mallorquí Antoni Maria Alcover perquè és una forma lúdica de treballar la llengua pròpia i de fomentar la lectura entre els alumnes de 1r d'ESO, curs escollit per a la realització de l'activitat. El projecte consistirà, a grans trets, en un intercanvi dels alumnes d'un centre del País Valencià amb els alumnes d'un centre de les Illes Balears. Abans, però, cada grup treballarà a classe tres rondalles de cada un dels autors mencionats anteriorment, de manera que es farà una ruta literària a Penàguila, on estan ambientades les rondalles d'Enric Valor que es treballaran, i una altra ruta literària Manacor, on es coneixeran els llocs que van influir en Alcover per a la realització de les seues rondalles.

Considerem que treballar tant les rondalles valencianes com les mallorquines és útil perquè l'alumnat s'adone de les possibilitats que té la cultura popular i la literatura en general i de la connexió que hi ha entre la literatura creada per dos autors de llocs distints. A més a més, amb aquest projecte també es posa el focus en la llengua en el sentit que, després de la lectura de cada rondalla, es faran a classe un seguit d'activitats on l'alumnat recollirà paraules dels textos que fins al moment eren noves per a ells i en buscarà el significat, aprenent així nou vocabulari. Pel que fa a l'elecció del curs en el qual dur a terme l'activitat, creiem que l'idoni és 1r d'ESO per dos motius: el primer és que les rondalles no necessiten un nivell d'exigència elevat per a la seua comprensió i, per tant, considerem que el primer cicle de l'ESO és el correcte per a treballar-les; el segon és que és més adequat treballar la tradició popular en aquests cursos, ja que al currículum de 3r d'ESO figura la literatura medieval i, al de 4t d'ESO, la contemporània.

1.2. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA

Les dues rutes literàries que es plantegen van adreçades als alumnes de 1r d'ESO dels instituts IES Serra Mariola, de Muro, i IES Manacor, a Manacor. D'una banda, hem escollit l'Institut de Muro perquè es troba al Comtat, comarca veïna de l'Alcoià, on pertany Penàguila. A més a més, és a l'IES Serra Mariola on exerceix com a docent Francesc Gisbert, especialista en les rutes d'Enric Valor a Penàguila, i qui ens ha prestat la seua ajuda per a la planificació de la ruta literària. De l'altra banda, ens hem decantat per l'IES Manacor perquè és un dels llocs on ha ambientat Alcover algunes de les seues rondalles i perquè també allí exerceix com a professora Maria Magdalena Gelabert, que ens ha ajudat per tal de trobar quines d'aquestes

rondalles ambientades a la zona de Manacor ens poden anar bé per a desenvolupar el nostre projecte.

1.3. MARC TEÒRIC

Abans d'entrar de ple a parlar dels autors que treballarem, convé definir què són les rondalles. Gemma Lluch (1985: 45-47) les caracteritza com una sèrie de manifestacions que han sigut transmises de manera oral, de generació en generació i al llarg de la vida d'un poble. A més a més, les rondalles han de ser una narració, en el sentit que han d'exposar uns fets que ocorren en una successió temporal; han de ser anònimes; s'han de transmetre per tradició oral; s'han d'escriure en prosa; i han de contar fets imaginaris. Altres aspectes importants que caracteritzen les rondalles són la presència d'una sèrie de fórmules de començament i d'acabament, que la majoria d'aquestes es localitzen a la muntanya i que els personatges han de tindre característiques meravelloses i no se'ls individualitza, és a dir, es defineixen amb substantius que fan referència a la seua professió o al seu físic.

Tot seguit, ens centrarem en els dos recol·lectors rondallístics que ens interessin. Enric Valor va nàixer a Castalla –tot i que el seu pare procedia de Penàguila i la seua mare de Dénia, a la comarca de l'Alcoià, el 22 d'agost de 1911, en una família de la xicoteta aristocràcia rural. Després d'estudiar a l'Escola de Comerç d'Alacant i de la seua primera feina en un centre de producció sabatera a Castalla, viatja a Mallorca i allí estudia simultàniament llengua i literatura catalanes. Durant diversos anys, Enric Valor comença a recopilar rondalles de la tradició oral a les zones rurals del País Valencià i arreplega un corpus de trenta-sis rondalles valencianes amb un gran valor folklòric i narratiu, a les quals dona una forma literària culta sense perdre la tradició popular. En aquestes s'expliquen històries meravelloses, llocs encantats i personatges increïbles que són capaços de transportar-nos a altres èpoques i localitzacions d'arreu del País Valencià i que ens permeten conèixer altres formes de vida i altres cultures. Així doncs, publica el primer volum de les *Rondalles Valencianes* en 1958; el segon, *Narracions de la Foia de Castalla*, en 1953; i el tercer, en 1958. Als anys seixanta i setanta continua publicant l'obra rondallística, de manera que en 1964 publica *Meravelles i picardies I*; en 1970, *Meravelles i picardies II*; i en 1975 i 1976 publica el primer recull complet de les trenta-sis rondalles que arreplega a l'*Obra Literària Completa* (volums I i II).

Antoni M. Alcover va nàixer el 2 de febrer de 1962 a Manacor i des de ben jove es va endinsar en el món de les lletres. Va iniciar l'*Obra del diccionari de la llengua catalana* i va

fer enquestes arreu del territori de llengua catalana per aconseguir material lingüístic i redactar el *Diccionari català-valencià-balear*. Centrant-nos en la seua faceta rondallística, cal esmentar que en 1880 va publicar la primera rondalla del conjunt de narracions que es convertirien en les *Contarelles*, on va recopilar costums populars mallorquins i faules, amb un gran valor folklòric i costumista (Alcover, 2023: 4-5). No obstant això, l'Alcover rondallista destaca, principalment, per *l'Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Racó*, on va escriure i recopilar més de quatre-centes rondalles i que va començar a publicar a partir de l'any 1986 (Gelabert, 2013: 247). Per dur a terme aquesta tasca, Alcover va començar a escriure en mallorquí popular les rondalles que ell coneixia i va fer que els seus parents o coneguts, que generalment eren gent amb pocs estudis, li narraren les que ells coneixien d'haver-les sentit anteriorment, de manera que l'escriptor mallorquí les va redactar amb llenguatge i fraseologia mallorquina (Alcover, 2023: 7-8). A les seues rondalles, doncs, es reflectien «la vida senzilla, rural i pagesa de Mallorca» i amb elles aconseguia atraure l'atenció de qui les llegia «tot enquadrant l'ambient, triant curosament les paraules, clares i concises i sense carregar excessivament les descripcions» (Alcover, 2023: 8).

1.4. OBJECTIUS

1.4.1. Objectius generals

Amb aquest projecte es pretén que l'alumnat treballa la lectura guiada i acompanyada per la figura del docent, fet que considerem molt important en aquesta etapa educativa perquè facilita la seua comprensió per part dels estudiants i pot donar-los les claus necessàries per a ajudar-los a interpretar les lectures en etapes educatives posteriors. A banda d'això, volem demostrar que la literatura popular és vigent hui en dia i que ha de tractar-se a les aules de secundària, però traslladant-la també fora dels centres perquè s'adonen que la literatura no només està present a les escoles i als instituts, sinó també als carrers. Per acabar, la nostra intenció és fomentar el gust per la lectura d'aquest tipus de literatura i teixir una xarxa de comunicació entre l'alumnat del País Valencià i de Mallorca mitjançant l'intercanvi que es duria a terme.

1.4.2. Objectius específics

En parlar dels objectius específics que es busquen assolir amb aquesta proposta hem de destacar-ne els següents:

- Apropar la literatura popular als estudiants tant del País Valencià com de Mallorca.
- Aprendre a localitzar els llocs reals que apareixen en les rondalles.
- Recuperar i aprendre lèxic nou mitjançant els Rondadicionaris que elaboraran en finalitzar la lectura de cada rondalla.
- Treballar l'expressió escrita i la creació literària amb la transcripció i transformació textual d'una rondalla.
- Treballar l'expressió oral amb els comentaris de cada rondalla que es faran a classe.
- Conèixer quines són les característiques essencials de les rondalles, així com la seua estructura.
- Desenvolupar competències orals utilitzant les TIC.

1.5. CONTINGUTS

1.5.1. Continguts generals

Els continguts generals que es tractaran al llarg de la seqüència didàctica són:

1. Les figures d'Enric Valor i d'Antoni M. Alcover en les seues facetes com a rondallistes.
2. Caracterització i tipologia de les rondalles.
3. Recopilació de rondalles.

1.5.2. Continguts específics

Una vegada delimitats quins són els continguts generals que es treballaran, passarem a descriure els específics:

1. Escriptura d'una carta.
2. Anàlisi de rondalles.
3. Adaptació de rondalles.
4. Adquisició de nou vocabulari.
5. Reflexió sobre la pervivència d'aquest tipus de literatura.
6. Incentivar l'escriptura creativa.

1.6. COMPETÈNCIES

1.6.1. Competències específiques i criteris d'avaluació vinculats

Les competències específiques que es desenvoluparan amb aquesta situació d'aprenentatge són les següents:

CE2: comprensió oral i multimodal (Decret 107/2022: 42186): «aquesta competència específica engloba els processos de comprensió oral que contribueixen al desenvolupament de la competència en comunicació lingüística de l'alumnat amb l'objectiu d'aportar-li coneixements i estratègies per a enfrontar-se satisfactòriament a qualsevol situació comunicativa de la vida personal, social i acadèmica pròpia de la seua edat». Aquesta competència s'adquireix en l'explicació introductòria de les rondalles (AP. 1); en la comprensió de les gravacions de la reflexió sobre *L'home roig, gos pelut i pedra rodona* (AP. 4b); en les activitats de realització de les rutes per a escoltar les rondalles (AR. 1 i AR. 3); i en l'escolta activa de les exposicions grupals (AA. 2).

CE3: comprensió escrita i multimodal (Decret 107/2022: 42187): «aquesta competència específica engloba els processos de comprensió escrita per a desenvolupar la competència comunicativa de l'alumnat amb l'objectiu d'aportar-li coneixements i estratègies per a enfrontar-se satisfactòriament a qualsevol situació comunicativa de la vida personal, social i acadèmica pròpia de la seua edat». Aquesta competència s'adquirirà en totes les activitats preparatòries de lectura i anàlisi de les rondalles (AP. 2a, AP. 3a, AP. 4a, AP. 5a i AP. 6a).

CE4: expressió oral (Decret 107/2022: 42188): «el desenvolupament d'aquesta competència implica la producció de missatges orals estructurats (coherència), articulats (cohesió) i adaptats a la finalitat i al registre requerit per a cada situació comunicativa (adequació)». Aquesta competència es desenvolupa en l'activitat preparatòria del Rondadicionari (AP. 2b), en la reflexió sobre la pervivència de la literatura popular (AP. 3b), en la gravació sobre el protagonista de *L'home roig, gos pelut i pedra rodona* (AP. 4b), en la realització de les dues rutes literàries perquè llegiran fragments de les rondalles (AR. 1 i AR. 3) i en l'exposició final (AA. 2).

CE5: expressió escrita i multimodal (Decret 107/2022: 42190): «ser competent en expressió escrita comporta saber utilitzar el registre adequat a la situació comunicativa (adequació), organitzar les idees amb claredat (coherència), enllaçar els enunciats en seqüències textuais cohesionades (cohesió) i respectar les normes gramaticals i ortogràfiques (correcció)». La competència específica 5 es desenvoluparà en el taller d'escriptura de cartes (AP. 1b), en la transformació textual d'una rondalla en una obra teatral (AP. 5b), en el taller d'escriptura creativa de canviar el final de la rondalla *El dimoni fumador* o *Sa roca d'es Castell* (AP. 6b) i en el quadern de viatge (AR. 2).

CE6: interacció oral, escrita i multimodal (Decret 107/2022: 42191): «la interacció supera la suma de les competències de comprensió i d'expressió, ja que s'utilitzen estratègies col·laboratives, com ara prendre el torn de paraula, cooperar i demanar aclariments, per a intercanviar informació en situacions comunicatives dels àmbits personal, social, educatiu i professional. Aquesta competència implica i promou el treball en grup, la col·laboració i la predisposició per a comunicar-se amb altres, establir vincles personals i construir coneixement posant les pràctiques comunicatives al servei de la convivència democràtica». Els alumnes hauran de desplegar aquesta competència en la sessió introductòria a les rondalles (AP. 1a), en totes les sessions de lectura i anàlisi de les rondalles (AP. 2a, AP. 3a, AP. 4a, AP. 5a i AP. 6a).

CE9: competència literària (Decret 107/2022: 42194): «la competència literària aporta un gran potencial en l'objectiu d'assolir l'hàbit lector d'obres literàries, al llarg de la vida, dels àmbits formal i no formal. Ha d'orientar-se a la capacitat de lectura, comprensió, reflexió i producció d'obres literàries, per mitjà dels diversos gèneres (narrativa, poesia, teatre) i de la interpretació d'obres que permeten activar les emocions i conèixer la literatura en valencià, en castellà i universal, per mitjà d'autors i autores d'etapes cronològiques i moviments literaris rellevants». Aquesta competència s'adquirirà en totes les sessions de lectura (AP. 2a, AP. 3a, AP. 4a, AP. 5a i AP. 6a), en les rutes literàries (AR. 1 i AR. 3) i en les sessions de després de gravació d'una rondalla (AA. 1) i l'exposició del treball (AA. 2).

A continuació, apareixen els criteris d'avaluació vinculats a les competències específiques que es tindran en compte per a la seua avaluació:

Competències específiques	Criteris d'avaluació vinculats
CE2: comprensió oral i multimodal	2.1. Escoltar de manera activa, interpretar i valorar textos orals [...] de gèneres, tipologies i registres diferents, propis de l'àmbit personal, social i educatiu, reflexionant sobre el contingut i la forma, i avaluant-ne la qualitat [...].
CE3: comprensió escrita i multimodal	<p>3.1. Llegir, interpretar i valorar textos escrits [...] i de gèneres, tipologies i registres diferents propis de l'àmbit personal, social i educatiu, per mitjà de l'anàlisi dels elements formals i de contingut propis del nivell educatiu, i avaluant-ne la qualitat [...].</p> <p>3.2. Aplicar tot tipus d'estratègies per a comprendre el sentit global [...], distingir les idees principals de les secundàries, obtenir informació literal, interpretar informació explícita i implícita i valorar el propòsit de diferents textos i la intenció de l'emissor.</p> <p>3.3. Identificar les tipologies textuals i els gèneres discursius, i reconèixer l'estructura i algunes de les característiques lingüístiques específiques de cada tipus de text.</p>
CE4: expressió oral	4.1. Produir [...] discursos orals sobre diferents àmbits del coneixement, ajustats a la situació comunicativa i als gèneres discursius de l'àmbit personal, social i educatiu, amb adequació i coherència, fent ús de connectors i aportant el seu propi punt de vista.
CE5: expressió escrita i multimodal	<p>5.2. Utilitzar un llenguatge no discriminatori i detectar, [...] els possibles usos manipuladors de la llengua durant el procés de composició escrita.</p> <p>5.3. Utilitzar, durant el procés d'escriptura, de manera reflexiva i amb ajuda puntual del professorat [...] els coneixements lingüístics, textuals i discursius necessaris en la situació d'aprenentatge.</p>

CE6: interacció oral, escrita i multimodal	<p>6.1. Interactuar oralment [...] sobre coneixements ajustats a la situació comunicativa de l'àmbit personal, social i educatiu, per mitjà de diferents suports, aplicant l'escolta activa i utilitzant un vocabulari precís i no discriminatori, la cortesia lingüística, l'etiqueta digital i els recursos no verbals que faciliten la construcció d'un discurs consensuat.</p> <p>6.4. Interactuar en textos escrits [...] mostrant empatia i respecte per les diferents necessitats, idees i motivacions dels interlocutors, utilitzant estratègies per a expressar missatges cohesionats, coherents i adequats amb un vocabulari precís i no discriminatori.</p>
CE9: competència literària	<p>9.1. Llegir i escoltar fragments literaris i obres completes, amb progressiva autonomia i en contextos socioculturals pròxims, tenint en compte els interessos de l'alumne.^[1]_{SEP}</p> <p>9.2. Interpretar la informació rellevant dels textos literaris, de les obres completes, i aportar conclusions de manera reflexiva.</p> <p>9.4. Expressar opinió sobre textos i obres literàries, utilitzant alguns recursos retòrics [...] amb suport puntual del professorat.</p> <p>9.5. Crear textos literaris senzills dels gèneres bàsics (contes, dramatitzacions, poemes, cançons) aplicant els recursos literaris bàsics adequats, amb progressiva autonomia.</p>

Les activitats s'avaluaran seguint els criteris escrits en el quadre següent:

CRITERIS D'AVUACIÓ GENERALS	CRITERIS D'AVUACIÓ ESPECÍFICS
Assistència a les sessions de treball: realització de totes les activitats i tallers previs.	30%
Producte final: gravació, transcripció i transformació d'una rondalla.	40%
Producte final: presentació d'aquesta transcripció.	30%

Aquesta és la rúbrica d'avaluació que s'usaria per a avaluar el quadern de viatge i el producte final de les rondalles:

Criteris d'avaluació	1. Necessita millorar molt	2. Necessita millorar	3. Regular	4. Bé	5. Molt bé
Feina del quadern de viatge: originalitat i treball.	No és original i no està treballat.	No està massa treballat.	Hi ha una mica de treball, però no presenta massa originalitat.	Presenta un bon treball però falta una mica d'originalitat.	Destaca quant al contingut i organització d'una manera positiva.
Producte final: correcció gramatical.	El text conté errors greus i nombrosos.	El text conté alguns errors greus.	El text conté abundància d'errors no massa greus per manca de revisió.	El text és correcte, només té alguna errada puntual.	El text està treballat i és correcte.
Producte final: coherència.	Manca de coherència i el sentit global no s'acaba d'entendre bé.	Manca una mica la coherència.	Es deixa entreveure una estructura, però el resultat final és un poc difús.	El text està ben estructurat, però no s'entén en alguna part.	Les parts del text s'interrelacionen entre si de manera coherent i el resultat final és un text ben estructurat amb un sentit global.
Producte final: adequació.	El text presenta un lèxic mediocre i no està adequat al seu context.	El text presenta molt poca varietat en el lèxic i no s'adequa massa al context.	El text podria adequar-se més i el lèxic no acaba de ser correcte del tot.	El text presenta un lèxic bastant divers però no acaba d'adequar-se al 100% al seu context.	El text utilitza un lèxic adient i empra un to adequat per al seu context.
Presentació del producte final: originalitat i interès.	La presentació no presenta massa originalitat ni interès.	La presentació és poc original i no interessa a massa gent.	La presentació compleix les expectatives, però no crea massa interès.	La presentació és bastant original i pot suscitar interès.	La presentació és original i atractiva, i provoca emoció en la

					resta de companys.
--	--	--	--	--	--------------------

1.6.2. Competències clau

Les competències claus adquirides amb aquesta proposta són (Decret 107/2022: 41793-41802):

1. Competència en comunicació lingüística (CCL)

En completar l'ensenyament bàsic, l'alumne o l'alumna...
CCL1. S'expressa de manera oral, escrita, signada o multimodal amb coherència, correcció i adequació als diferents contextos socials, i participa en interaccions comunicatives amb actitud cooperativa i respectuosa tant per a intercanviar informació, crear coneixement i transmetre opinions, com per a construir vincles personals.
CCL2. Comprén, interpreta i valora amb actitud crítica textos orals, escrits, signats o multimodals dels àmbits personal, social, educatiu i professional per a participar en diferents contextos de manera activa i informada i per a construir coneixement.

2. Competència digital (CD)

En completar l'ensenyament bàsic, l'alumne o l'alumna...
CD2. Gestiona i utilitza el seu entorn personal digital d'aprenentatge per a construir coneixement i crear continguts digitals, mitjançant estratègies de tractament de la informació i l'ús de diferents eines digitals, seleccionant i configurant la més adequada en funció de la tasca i de les seues necessitats d'aprenentatge permanent.

3. Competència personal, social i d'aprendre a aprendre (CPSAA)

En completar l'ensenyament bàsic, l'alumne o l'alumna...

CPSAA3. Comprén proactivament les perspectives i les experiències de les altres persones i les incorpora al seu aprenentatge, per a participar en el treball en grup, distribuint i acceptant tasques i responsabilitats de manera equitativa i emprant estratègies cooperatives.

4. Competència en consciència i expressió culturals (CCEC)

En completar l'ensenyament bàsic, l'alumne o l'alumna...

CCEC1. Coneix, aprecia críticament i respecta el patrimoni cultural i artístic, implicant-se en la seua conservació i valorant l'enriquiment inherent a la diversitat cultural i artística.

CCEC3. Expressa idees, opinions, sentiments i emocions per mitjà de produccions culturals i artístiques, integrant el seu propi cos i desenvolupant l'autoestima, la creativitat i el sentit del lloc que ocupa en la societat, amb una actitud empàtica, oberta i col·laborativa.

1.7. SABERS BÀSICS

Els sabers bàsics són els coneixements que necessiten els alumnes per a adquirir les competències específiques. A continuació, s'enumeraran els blocs i els subblocs de sabers que adquiriran els estudiants.

Bloc 2: estratègies comunicatives

Aquest bloc arreplega les diferents estratègies i destreses que estan vinculades als processos de producció, recepció, interacció i mediació. El bloc 2 es divideix en sis subblocs que es detallaran tot seguit, juntament amb els sabers que s'adquireixen en cadascun d'ells (Decret 107/2022: 42199-42203):

Subbloc 2.1. Sabers comuns

Tipologies textuais i gèneres discursius.

Propietats textuais: coherència, cohesió i adequació.

Estratègies de detecció i ús d'un llenguatge verbal i icònic no discriminatori.

Subbloc 2.2. Alfabetització informacional

Utilització de la biblioteca i dels recursos digitals.

Eines digitals per al treball col·laboratiu i la comunicació.

Subbloc 2.3. Reflexió sobre la llengua

Adequació del registre a la situació de comunicació.

Cohesió: connectors textuais temporals, explicatius, d'ordre i de contrast, distributius, de causa, de conseqüència, de condició i d'hipòtesi. [L] [SEP]

Cohesió: mecanismes de referència interna gramaticals (substitucions pronominals) i lèxics (nominalitzacions i hiperònims de significat abstracte, sinònims, repeticions i el·lipsis).

Ús coherent de les formes verbals en els textos. [L] [SEP]

Correcció lingüística i revisió ortogràfica i gramatical dels textos.

Ús de diccionaris, manuals de consulta i correctors en suport analògic o digital. [L] [SEP]

Els signes de puntuació com a mecanisme organitzador del text escrit. La seua relació amb el significat. [L] [SEP]

Diferències i interseccions entre llengua oral i llengua escrita en situacions comunicatives.

[L] [SEP]

Subbloc 2.4. Comunicació i interacció oral

Discursos orals en situacions comunicatives de caràcter formal. [L] [SEP]

Interaccions orals en situacions comunicatives de caràcter formal i informal. [L] [SEP]

Estratègies de cortesia lingüística i cooperació conversacional. [L] [SEP]

Subbloc 2.5. Comprensió escrita

Estratègies de comprensió abans de la lectura: coneixements previs, objectius de lectura, hipòtesis per mitjà d'informació paratextual, tipologia, gènere i estructura del text. [L] [SEP]

Estratègies de comprensió durant la lectura: coherència interna del text, inferències, sentits figurats i significats no explícits. [L] [SEP]

Estratègies de comprensió després de la lectura: tema, tesi, idea principal, arguments, intenció de l'autor i organització del contingut. [L] [SEP]

Subbloc 2.6. Expressió escrita i multimodal

Estratègies del procés d'escriptura i multimodal: planificació, textualització, revisió i correcció. [L] [SEP]

Aplicació de les normes ortogràfiques i gramaticals. Propietat lèxica. [L] [SEP]

Presentació cuidada de les produccions escrites. [L] [SEP]

Bloc 3: lectura i literatura

Aquest bloc arreplega els sabers bàsics que són necessaris per al desenvolupament de la competència literària. El bloc de lectura i literatura es divideix en dos subblocs que també es detallaran tot seguit, juntament amb els sabers que s'adquireixen en cadascun d'ells (Decret 107/2022: 42204-42205):

Subbloc 3.1. Hàbit lector

Ús de la biblioteca escolar i pública. Circuit literari i lector. Participació en actes culturals.

Subbloc 3.2. Literatura

Obres rellevants de la literatura juvenil contemporània i del patrimoni literari universal, inscrites en itineraris temàtics o de gènere, que incloguen la presència d'autores i autors.

Estratègies de construcció compartida de la interpretació de les obres. Converses literàries. ^[1]_[SEP]

Lectura i comprensió de textos literaris: estructura, aspectes formals, recursos estilístics i retòrics. ^[1]_[SEP]

Relació i comparació dels textos llegits amb altres textos i manifestacions artístiques i culturals, i amb les noves formes de ficció en funció de temes, tòpics, estructures i llenguatges. ^[1]_[SEP]

Estratègies, models i pautes per a l'expressió de la interpretació i la valoració personal d'obres i fragments literaris. Lectura amb perspectiva de gènere. ^[1]_[SEP]

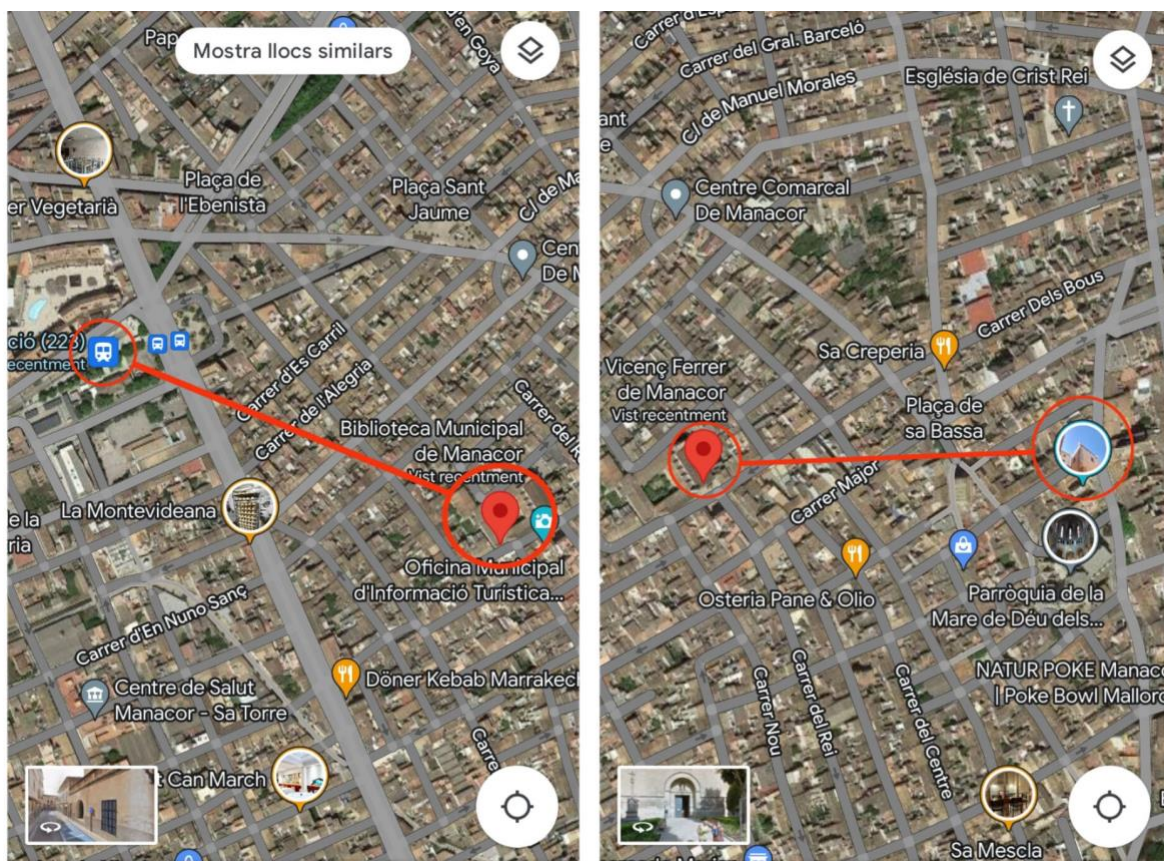
Planificació i creació de textos a partir de l'apropiació de les convencions del llenguatge literari i en referència a models donats (imitació, transformació, continuació). ^[1]_[SEP]

2. ASPECTES CONCRETES: LLOCS LITERARIS I PARTICIPANTS

2.1. ITINERARI

Els llocs que es proposen com a literaris són, d'una banda, Manacor i, de l'altra, Penàguila. Ambdós llocs són escenaris principals de les rondalles que s'hauran treballat prèviament a classe. El desplaçament a ambdós llocs suposaria una estada més prolongada en què hi hauria una organització d'activitats literàries i culturals més extensa, en cas que en la realitat es portara endavant aquest projecte. Per al moment i, responent a les exigències d'aquest treball concret, ens centrarem a descriure únicament l'itinerari de la ruta.

MAPES DE LES UBICACIONS CONCRETES

Ubicacions de **Manacor**: 1. Biblioteca Municipal de Manacor, 2. Estació de tren de Manacor, 3. Sant Vicenç Ferrer de Manacor i 4. Palau Reial de Manacor.

També hem fet un fullet on s'explica l'itinerari que seguiríem en el viatge a Manacor, que seria aquest:

Viatge a Manacor

LL'IES Serra de Mariola de Muro d'Alcoi prepara un viatge inoblidable per a l'alumnat de 1r de la ESO a Manacor (Mallorca).

El viatge està previst per al 16, 17 i 18 de gener, cosa que coincidiria amb la festivitat de Sant Antoni a Manacor.

Dos espais units per la tradició oral

Contacte:

☎ 965 53 36 90

✉ 03014836@edu.gva.es

🌐 <https://portal.edu.gva.es/ieserramariola>

📍 Carrer de l'Orxa, 1,
03839 Muro d'Alcoi,
Alacant

MANACOR

Viatja a Manacor i descobreix els llocs que van inspirar A. M. Alcover per a les seues rondalles

Dia 1

1. Eixida des de l'aeroport d'Alacant a les 17:10 i arribada a Mallorca a les 18:05
2. Arribada a l'hotel de Manacor amb l'autobús que ens recollirà a l'aeroport de Mallorca
3. Visita ràpida per Manacor i sopar fora de l'hotel

Dia 2

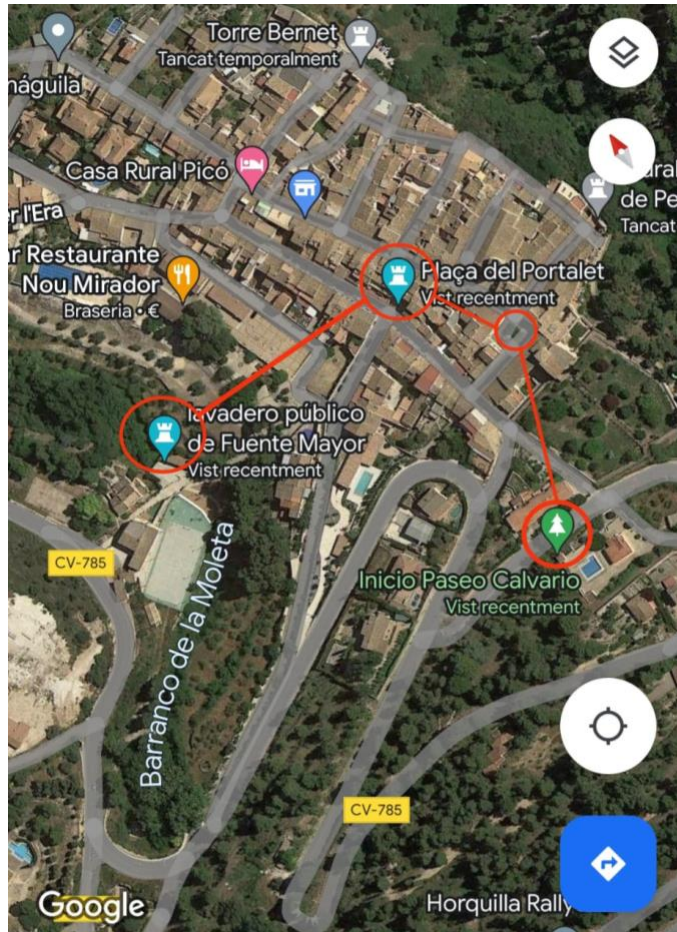
1. Desdejuni en l'hotel
2. Inici de la ruta literària a les 9:00
3. Finalització de la ruta cap a les 12:30
4. Dinar en un bar a Manacor
5. Visita al Museu d'Història de Manacor amb entrada gratuïta
6. En acabar, assistir al darrer ball dels Dimonis a la Plaça de sa Bassa i sopar a l'hotel

Dia 3

1. Desdejuni en l'hotel
2. Visita a les coves del Drach
3. Dinar en un bar a Manacor
4. Visita a la casa-museu d'Antoni Maria-Alcover
5. Eixida cap a l'aeroport de Mallorca
6. Arribada a Alacant a les 23:35

Ubicacions de **Penàguila**: 1. Inici del Camí del Calvari, 2. Plaça de l'Arbre, 3. Plaça del portalet i 4. Llavador de Font Major.

Ruta 1. Manacor.

HORARI	RUTA LITERÀRIA	ACTIVITAT
09:00 h	Sortida cap al primer punt de la ruta.	Anada des d'on s'ha passat la nit cap a la Biblioteca Municipal de Manacor.
09:30 h	En primer lloc, ens situem on es troba la Biblioteca Municipal de Manacor (ANNEX VII).	
10:00 h	Seguirem la ruta en direcció ascendent per arribar al següent punt: l'estació de	En aquest espai llegirem un fragment de <i>Val més matinejar que a missa anar</i>

	tren de Manacor (ANNEX VIII).	(ANNEX I), tenint en compte que els dos homes parteixen de Manacor.
10:30 h	<i>Esmorzar</i>	
11:00 h	La següent parada es troba, continuant amb la ruta, a Sant Vicenç Ferrer de Manacor (ANNEX IX).	Llegir un fragment <i>De com el pare prior privà sant Vicenç Ferrer de fer miracles</i> (ANNEX II).
11:30 h	Per finalitzar la ruta, cap a les 12:00 h, ens situem al Palau Reial de Manacor (ANNEX X).	Llegir un fragment de <i>Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha</i> (ANNEX III).

Resum dels llocs literaris a **Manacor**: biblioteca Municipal de Manacor, estació de Manacor, Convent de Sant Vicenç Ferrer de Manacor i Palau Reial de Manacor.

Ruta 2. Penàguila.

HORARI	RUTA LITERÀRIA	ACTIVITAT
09:00 h	Sortida cap al primer punt de la ruta.	Anada des d'on s'ha passat la nit cap al Camí del Calvari.
09:30 h	Ens situem en el camí del Calvari, inici de la ruta cap a la Cova Fumada (ANNEX XI).	Lectura d'un fragment d' <i>El dimoni fumador</i> (ANNEX IV).
10:00 h	De manera circular, seguim el camí en direcció ascendent, trobarem la plaça de l'Arbre (ANNEX XII).	
10:30 h	Esmorzar	
11:00 h	Després de la parada per esmorzar, seguirem la ruta en la mateixa direcció. El tercer punt serà la plaça del Portalet (ANNEX XIII).	Lectura d'un fragment de la rondalla <i>Home roig, gos pelut i pedra redona</i> (ANNEX V).

11:30 h	La ruta finalitzarà cap a les 12:00 h al llavador. La lectura, en aquest cas, es dividirà en dos punts: el primer, en la baixada cap al llavador i, el segon, en el mateix llavador de Font Major (ANNEX XIV).	Lectura de la rondalla completa <i>I queixalets també!</i> (ANNEX VI); un fragment a l'inici de la baixada, per situar quin era el camí que feia Toneta. Seguidament, s'acabarà la lectura de la rondalla al llavador, per tal de situar l'espai de la rondalla.
---------	--	--

Resum dels llocs literaris a **Penàguila**: camí del Calvari, plaça de l'Arbre, plaça del Portalet i el llavador de Font Major.

2.2. PARTICIPANTS DE LA RUTA

La ruta literària que proposem en aquestes pàgines necessitarà la participació, únicament, del professorat que pertany al departament de l'assignatura de valencià. La justificació és ben senzilla, ja que aquests seran els professors que treballen amb els alumnes les sis rondalles i, a més a més, tenen el coneixement necessari per a la matèria.

Pel que fa a l'alumnat, pertany al primer cicle de l'ESO, en concret al primer curs.

3. SEQÜÈNCIA PREVISTA D'ACTIVITATS

Aquestes són les activitats previstes per a les sessions en les quals llegirem les rondalles i farem activitats per treballar-les. Per això, dadascuna de les sessions hi ha dues activitats previstes, per tant una mateixa sessió es divideix en *a* i *b*.

Activitats	Organització	Recursos	Temps	Competències específiques
AP 1a. Introducció a les rondalles i repartiment dels textos literaris	Individual	Recursos textuais i típics de l'expressió oral i escrita	30 min	CE2, CE6 i CE9
AP 1b. Taller d'escriptura: enviament de cartes a l'alumnat de Mallorca	Individual	Recursos textuais escrits	20 min	CE5
AP 2a. Lectura i anàlisi de la rondalla <i>I queixalets també!</i>	Grupal	Recursos textuais i orals	20 min	CE3, CE6 i CE9
AP 2b. Rondadiccionari	Individual	Recursos textuais i TIC	30 min	CE3 i CE4
AP 3a. Lectura i anàlisi de la rondalla <i>Val més matinetjar que a missa anar</i>	Grupal	Recursos textuais i orals	30 min	CE3, CE6 i CE9
AP 3b. Reflexió sobre la pervivència d'aquest tipus de literatura	Grupal	Recursos orals	20 min	CE4 i CE6
AP 4a. Lectura i anàlisi de la rondalla <i>Home roig, gos pelut i pedra redona</i>	Grupal	Recursos orals	15 min	CE3, CE6 i CE9
AP 4b. Gravació de la reflexió sobre el protagonista de l' <i>Home roig, gos pelut i pedra redona</i>	Individual	Recursos orals i TIC	40 min	CE2, CE4 i CE9
AP 5a. Lectura i anàlisi de la rondalla <i>De com el pare prior privà sant Vicenç Ferrer de fer miracles</i>	Grupal	Recursos textuais i orals	10 min	CE3, CE6 i CE9

AP 5b. Transformació textual d'una rondalla en una obra teatral	Grupal	Recursos textuais i orals	40 min	CE3 i CE5
AP 6a. Lectura i anàlisi d' <i>El dimoni fumador</i> i <i>Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha</i>	Grupal	Recursos textuais i orals	15min	CE3, CE6 i CE9
AP 6b. Taller d'escriptura creativa: canvia el final de la rondalla d' <i>El dimoni fumador</i> o <i>Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha</i>	Individual	Recursos textuais i escrits	40 min	CE5
AR 1. Ruta per Manacor amb la lectura de les rondalles treballades i visita al Claustre de Sant Vicent Ferrer del poble	Grupal	Recursos orals	55 min	CE2, CE3, CE4, CE6 i CE9
AR 2. Quadern de viatge	Individual	Recursos escrits	55 min	CE5
AR 3. Ruta per Penàguila amb la lectura de les rondalles treballades i la visita a la casa Enric Valor	Grupal	Recursos orals	55 min	CE2, CE3, CE4, CE6 i CE9
AA 1. Gravació d'una rondalla feta per un familiar, transcripció d'aquesta i transformació textual	Grupal	Recursos orals, escrits, textuais i TIC	55 min	CE5, CE6 i CE9
AA 2. Entrega, exposició i valoració de les activitats	Grupal	Recursos orals, escrits, textuais i TIC	55 min	CE2, CE3, CE4, CE5, CE6 i CE9

3.1. PROPOSTA DE DISTRIBUCIÓ DE L'ALUMNAT I LES ACTIVITATS

3.1.2. Divisió dels alumnes i els itineraris de la ruta literària

El grup al qual es proposa aquesta ruta és una classe de 30 alumnes aproximadament i per tal de fer l'itinerari de les dues rutes literàries, els alumnes es repartiran entre els personatges de les rondalles i la veu narrativa que hi participa per tal de llegir els textos en cada lloc de l'itinerari.

En la ruta per Manacor (AR1), en primer lloc, visitarem grupalment la Biblioteca Municipal de Manacor i agafarem els exemplars dels volums d'Alcover per llegir els fragments al llarg de la ruta, hem d'agafar el tom III, V i XXIV. Seguidament, anirem a l'estació de tren de Manacor, on llegirem un fragment de *Val més matinejar que a missa anar* (ANNEX I), tenint en compte que els dos homes parteixen de Manacor. En aquest punt els alumnes faran dels personatges i de la veu narrativa de la rondalla, per tant, dos alumnes representaran Xesc i Lau i un altre de la veu narrativa. La següent parada es troba a Sant Vicenç Ferrer de Manacor, un monestir que visitarem i llegirem un fragment teatralitzat amb els alumnes de *De com el pare prior privà sant Vicenç Ferrer de fer miracles* (ANNEX II), per tant, els alumnes faran de pare prior, sant Vicent i de la veu narrativa. Per finalitzar la ruta ens situem al Palau Reial de Manacor, el visitarem i llegirem *Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha* (ANNEX III), on altres dos alumnes faran de veu narrativa i serp.

Rondalla	Alumnes	Personatges
<i>Val més matinejar que a missa anar</i>	3	Xesc Lau Veu narrativa
<i>De com el pare prior privà sant Vicenç Ferrer de fer miracles</i>	3	Pare prior Sant Vicent Veu narrativa
<i>Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha</i>	2	Serp Veu narrativa

En la ruta per Penàguila (AR3), ens situem en el Camí del Calvari, inici de la ruta cap a la Cova Fumada i llegim un fragment teatralitzat d'*El dimoni fumador* (ANNEX IV), els

alumnes interpretaran a mossén Galiana, l'oncle Porra, el Dimoni i la veu narrativa. Seguidament, a la plaça del Portalet llegirem un fragment de la rondalla *Home roig, gos pelut i pedra redona* (ANNEX V), on els alumnes interpretaran a El pare, Josep, Geroni, Tonet, l'home del cabell roig i ulls blaus i la veu narrativa. Al llavador de Font Major, farem la lectura de la rondalla completa *I queixalets també!* (ANNEX VI), on els alumnes representaran a Toneta, Dimoni i la veu narrativa.

Rondalla	Alumnes	Personatges
<i>El dimoni fumador</i>	4	Mossén Galiana Oncle Porra Dimoni Veu narrativa
<i>Home roig, gos pelut i pedra redona</i>	6	El pare Josep Geroni Tonet Home del cabell roig i ulls blaus Veu narrativa
<i>I queixalets també!</i>	3	Toneta Dimoni Veu narrativa

3.1.3. Tasques amb TIC

De les activitats previstes a les sessions, les activitats en les quals s'utilitzen les TIC són el Rondadiccionari (AP2b) i la gravació de la rondalla (AA1). L'activitat de Rondadiccionari es tracta de fer un diccionari de paraules que apareguen a les rondalles per mitjà d'un document d'Excel on cada alumne pugui aportar el nou vocabulari i la definició, i aquest document pugui ser compartit per tot l'alumnat. L'altra activitat consisteix a gravar una persona quan conta aquesta rondalla, per tant, l'alumnat necessitarà un programa de gravació i un altre d'edició, després els treballs els podem penjar a la web del centre o al Padlet de la classe.

3.1.4. Tasques concretes

- *Excel*: fer un document compartit amb el vocabulari nou de les rondalles.
- Programa per a gravar i editar: amb un programa de gravació i d'edició.
- *Padlet*: programa que es pot utilitzar per a penjar tots els treballs dels alumnes.

3.2 DESCRIPCIÓ DE LES ACTIVITATS

3.2.1. Activitats abans d'eixir

La primera activitat preparatòria (**AP. 1a**) tindrà una durada d'una sessió i es dedicarà a explicar què són les rondalles i s'explicarà generalment quins tipus hi ha. També s'anunciarà que es farà un viatge a Mallorca per fer una ruta literària i veure els llocs literaris d'aquests textos. Per tant, la primera sessió s'explicarà el concepte de rondalla, que és una «narració transmesa oralment de generació en generació de fets que es presenten com imaginaris, que sol presentar personatges i espais genèrics i no marcats cronològicament, té mobilitat textual» (Valriu, 2007: 165). A més, les rondalles es classifiquen segons una recopilació internacional, *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography* (2004) feta per Antti Aarne, Stith Thompson i Hans-Jörg Uther. «Aquest índex internacional organitza les rondalles en set grans grups, en funció de les seues característiques d'estructura i de contingut. Els grups són els següents: rondalles d'animals, rondalles meravelloses, rondalles religioses, rondalles d'enginy, rondalles del gegant beneït, contarelles i rondalles formulístiques» (Valriu, 2007: 178).

En aquesta sessió també es farà una activitat d'enviar cartes als xiquets mallorquins en els quals es farà l'intercanvi (**AP. 1b**). Per tant, es repartiran els noms dels alumnes mallorquins entre l'alumnat valencià perquè mantinguen correspondència epistolar abans de fer l'intercanvi. Per fer aquesta activitat s'explicarà l'estructura de les cartes, que consta d'una salutació, el nucli del text i un comiat, i es mostrarà un model a seguir.

La segona sessió es farà la segona activitat preparatòria (**AP. 2a**), que consisteix a llegir la rondalla *I queixalets també!* d'Enric Valor. En segon lloc, s'analitzarà l'estructura de la rondalla basant-nos en l'estructura narrativa descrita per Lluç i Serrano (1993). També es debatrà a quina tipologia de rondalla pertany segons les classes de rondalles explicades en l'anterior sessió. Per acabar, es començarà a fer el Rondadiccionari (**AP. 2b**), de manera que

cada alumne amb una tauleta electrònica farà un recurs compartit amb els companys amb el vocabulari nou que apareix a la rondalla, posant el concepte i la definició extreta del *Diccionari Català-Valencià-Balear* (2023) i després es posaran en comú les paraules de vocabulari. A més, es prestarà especial atenció a les estructures sintàctiques i gramaticals que tenen les rondalles per tal d'aprendre amb quin contingut lingüístic es formen les rondalles perquè quan es faça el taller de gravar i transcriure una rondalla es tinga en compte.

La tercera sessió es farà la tercera activitat preparatòria (**AP. 3a**), es llegirà la rondalla mallorquina *Val més matinetjar que a missa anar* i, en segon lloc, es reflexionarà sobre la pervivència d'aquest tipus de literatura amb l'alumnat (**AP. 3b**), preguntant-los si algú de la seua família o entorn els ha contat alguna vegada alguna història d'aquest tipus. A més, es pot partir de la reflexió que fa Rafel Beltran a la presentació de les *Rondalles populars valencianes* (2011) i a través de la reflexió d'Oriol (2002) que afirma que per mitjà d'aquest tipus de literatura podem veure les característiques culturals, històriques i polítiques de la societat.

En la quarta sessió es farà la quarta activitat preparatòria (**AP. 4a**) que consisteix en la lectura de l'*Home roig, gos pelut i pedra redona* i, en segon lloc, es reflexionarà amb grups de quatre o cinc alumnes sobre el comportament del protagonista (**AP. 4b**). Aquesta reflexió es gravarà amb un programa de gravació i edició de vídeo i, després, serà visualitzada per la resta de companys. Per tal de fer la reflexió, es pot analitzar els comportaments dels personatges i classificar-los segons les tipologies descrites per Valriu (2016).

En la cinquena sessió es llegirà la rondalla *De com el pare prior privà sant Vicenç Ferrer de fer miracles* (**AP. 5a**) i després es transformarà aquesta rondalla en un text teatral (**AP. 5b**). Aquesta transformació textual ha de tenir en compte la transformació conceptual, retòrica i lingüística del text, tal com argumenta Reig (2019: 33).

En la sexta sessió es farà la sexta activitat (**AP. 6a**) que consisteix en la lectura d'*El dimoni fumador* i *Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha* i, en segon lloc, es farà un taller d'escriptura creativa (**AP. 6b**) que es farà en grups de cinc o sis alumnes i que es durà a terme canviant el final de la rondalla per tal de potenciar la creativitat dels alumnes. A més, en aquesta sessió el professor haurà d'explicar el funcionament de la ruta als alumnes i les activitats que realitzaran.

3.2.2. Activitats durant l'eixida

La primera activitat de realització (**AR. 1**) és la ruta per Manacor. En primer lloc, ens situem on es troba la Biblioteca Municipal de Manacor, on visitarem la biblioteca. Seguirem la ruta en direcció ascendent per arribar al següent punt: l'estació de tren de Manacor. En aquest espai llegirem un fragment de *Val més matinejar que a missa anar* (ANNEX I), tenint en compte que els dos homes parteixen de Manacor. La següent parada es troba, coninuant amb la ruta, a Sant Vicenç Ferrer de Manacor, en aquest punt llegirem un fragment teatralitzat amb els alumnes de *De com el pare prior privà sant Vicenç Ferrer de fer miracles* (ANNEX II). Per finalitzar la ruta, cap a les 12:00 h, ens situem al Palau Reial de Manacor, en aquest punt llegirem *Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha* (ANNEX III).

La segona activitat de realització (**AR. 2**) és fer el quadern de viatge, en el qual els alumnes expressen les emocions i sentiments que han viscut al llarg del viatge cultural. A més, poden enganxar tiquets, entrades, fer dibuixos, etc. D'aquesta manera, és un record físic que sempre poden tenir del viatge i, a més, aquesta potència la creativitat dels estudiants.

La tercera activitat de realització és la ruta per Penàguila (**AR. 3**). En aquest itinerari, ens situem en el Camí del Calvari, inici de la ruta cap a la Cova Fumada i llegim un fragment d'*El dimoni fumador* (ANNEX IV). De manera circular, seguim el camí en direcció ascendent, trobarem la plaça de l'Arbre. Després de la parada per esmorzar, seguirem la ruta en la mateixa direcció i el tercer punt serà la plaça del Portalet, on llegirem un fragment de la rondalla *Home roig, gos pelut i pedra redona* (ANNEX V). La ruta finalitzarà cap a les 12:00h al llavador. La lectura, en aquest cas, es dividirà en dos punts: el primer, en la baixada cap al llavador i, el segon, en el mateix llavador de Font Major. En aquest punt farem la lectura de la rondalla completa *I queixalets també!* (ANNEX VI); un fragment a l'inici de la baixada, per situar quin era el camí que feia Toneta. Seguidament, s'acabarà la lectura de la rondalla al llavador, per tal de situar l'espai de la rondalla.

3.2.3. Activitats de després de l'eixida

En la primera activitat d'avaluació (**AA. 1**), es farà un aclariment de dubtes de la ruta i una posada en comú de tot allò que han après. A continuació, hauran de realitzar una gravació d'una rondalla per part d'un familiar o d'alguna persona del seu entorn en grups de 5 o 6

alumnes, transcriure-la i transformar-la en algun gènere textual que puguen ensenyar als seus companys, ja siga una representació teatral, un còmic, un pòdcast, etc.

A la segona i última activitat d'avaluació (**AA. 2**), els grups hauran de presentar el treball final de les rondalles transformades de gènere. Una vegada visualitzat el contingut de cada grup, els companys s'avaluaran entre ells els objectes exposats per mitjà d'una rúbrica avaluativa ja descrita anteriorment en l'apartat de competències.

4. CONCLUSIÓ: CONNEXIÓ DE LA PROPOSTA AMB LA INVESTIGACIÓ I LA INNOVACIÓ

El plantejament d'una ruta literària està directament connectat amb la innovació dins del camp de la docència. Les activitats d'aquest tipus presenten una alternativa a l'ensenyament clàssic de certs aspectes de l'assignatura, en aquest cas, de valencià. Amb aquesta proposta dintre de l'àmbit literari, podem tractar de dur a terme activitats més dinàmiques que facen créixer l'interés real de l'alumnat quant a aquestes qüestions.

Parlem-ne, doncs, de la seqüència didàctica i ruta literària proposada en aquest document. Des d'un inici, amb aquesta ruta, hem tractat de donar l'espai que considerem adequat al treball de la literatura popular, en aquest cas, de la mà de les rondalles. Considerem que és una part important de la nostra literatura i que cal dignificar amb el seu ensenyament. Per això, pensem que la proposta plantejada pot suscitar un gran interès en la matèria a l'alumnat. És interessant tractar de fer-los veure que la literatura popular no és un aspecte tan allunyat del seu dia a dia, que hi poden establir relacions. Hi ha diverses raons per les quals creiem que aquest plantejament didàctic és rellevant per a l'aprenentatge dels alumnes: d'una banda, s'hi visiten dos espais literaris diferents, Manacor i Penàguila. És interessant que l'alumnat, a través del treball amb les rondalles, pugui establir connexions i relacions amb un espai geogràfic distant del seu, però amb una llengua comuna. Per això, en aquest punt, cal remarcar la importància de les activitats prèvies de treball de cadascuna de les rondalles. També les posteriors, que ajudaran a desenvolupar la seua comprensió oral i escrita. D'altra banda, també és considerable destacar l'intercanvi entre ambdós instituts: un provinent de les Illes Balears i l'altre, del País Valencià. El fet de conèixer gent de la seua mateixa edat mitjançant una matèria i treball comú ajudarà a desenvolupar, no només les seues capacitats socials, sinó també la seua capacitat de debat i el fet de trobar semblances i diferències culturals entre els dos pobles germans. El fet d'accedir als espais literaris i fer les lectures relacionades els ajudarà, no només a assolir-ne millor el seu contingut, sinó també a mantenir una part de la nostra història literària viva. Tot aquest plantejament té un denominador comú: fer-los treballar i viure la literatura en primera persona, tractant de fugir una mica de les lliçons més teòriques que cada dia, segurament, tenen dintre de les aules. Amb això, tractem d'estimular l'interés i estima per la cultura i llengua pròpies i, també, pels paisatges literaris d'on prenen inspiració.

Per tal d'especificar una mica tot el proposat, donem una ullada als objectius específics plantejats a l'inici del treball. Pensem que, per tot el que se suggereix al llarg de les pàgines, tots aquests objectius podrien assolir-se perfectament. D'una banda, durant les activitats prèvies s'assoliran els coneixements relacionats amb l'estructura de les rondalles, així com l'adquisició de nou vocabulari específic i el treball amb les TIC, amb l'elaboració del Rondadicionari i els enregistraments de les reflexions. També es tractarà la comprensió escrita i el contacte amb altres gèneres literaris, amb la transformació d'una rondalla a un text teatral o amb el taller d'escriptura creativa. D'altra banda, és interessant comentar que durant les eixides es faran les lectures de les rondalles treballades en els llocs pertinents, per tal de fer una aproximació més real. Finalment, amb les activitats posteriors, treballarem l'oralitat amb una posada en comú de tot l'après i, també, de nou, les eines TIC, en aquest cas amb una proposta de creativitat més lliure, en què serà l'alumnat el qui triarà quin serà el seu producte final per mostrar la seua transcripció d'una rondalla.

Pel que fa a l'avaluació d'aquest projecte, serà avaluat tenint en compte uns determinats criteris d'avaluació i mitjançant tres mètodes diferenciats. D'una banda, l'autoavaluació de l'alumnat a través d'un qüestionari perquè els estudiants reflexionen sobre els conceptes apresos i la metodologia seguida, també perquè puguen dir propostes de millora per tal de refer el treball per a altres ocasions. Seguidament, una coavaluació amb la realització d'un concurs en el qual cada grup tindrà tres punts per repartir entre els altres concursants, d'aquesta manera s'avaluaran els treballs entre ells. Finalment, l'avaluació del professor amb una rúbrica específica que està detallada a l'apartat 5.1. *Competències específiques i criteris d'avaluació vinculats*, on s'avalua el producte final i el quadern de viatge mitjançant uns determinats ítems com l'originalitat, correcció gramatical, coherència i adequació.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, Anna (2023): «Anàlisi i traducció CA-ES de la llengua popular a les *Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Racó*», Treball Final de Grau, Facultat de Traducció i Ciències del Llenguatge, Universitat Pompeu Fabra. Disponible en línia: <<https://repositori.upf.edu/>> [Consulta: 22/11/2023].
- BELTRÁN, Rafael (2011): *Rondalles populars valencianes: antologia, catàleg i estudi dins la tradició del folklore universal*, València, Universitat de València, p. 19-23.
- DECRET 107/2022, de 5 d'agost, del Consell, pel qual s'estableix l'ordenació i el currículum d'Educació Secundària Obligatòria, *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*, 11 d'agost de 2022, núm. 9403, p. 41752-43049.
- GELABERT, Maria Magdalena (2013): «Cinc rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover», *Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature* 2, p. 247-254. Disponible en línia: <https://revistes.urv.cat> [Consulta: 22/11/2023].
- Institut d'Estudis Catalans (2023): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Disponible en línia: <<https://dcvb.iec.cat/>> [Consulta: 22/11/2023].
- LLUCH, Gemma (1985): «Les rondalles meravelloses: Enric Valor», *La Rella* 5, p. 43-51. Disponible en línia: <https://raco.cat> [Consulta: 22/11/2023].
- LLUCH, Gemma & SERRANO, Rosa (1993): *Noves lectures de les Rondalles valencianes*, València, Tàndem.
- REIG, Aina (2019): *La gestió informativa en el procés de composició escrita en col·laboració a partir de la lectura de fonts diverses*, Tesi doctoral, Departament de Didàctica de la Llengua i Literatura, p. 33-34.
- ORIOL, Carme (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la literatura catalana*, Barcelona, Cossetània Edicions.
- VALRIU, Caterina (2007): «La rondalla» dins *Tradicionari*, volum 7, Enciclopèdia Catalana.
- VALRIU, Caterina (2016): «Els personatges fantàstics a les rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover» dins *El Mirall*(236), p. 96-103.

6. ANNEXOS

ANNEX I. Fragment de *Val més matinejar que a missa anar*

En Xesc i En Lau eren dos traginers manacorins, d'aquell temps que hi havia pocs carros ferm i encara de roda plena. Tiraven a Ciutat i a Sineu amb muls ensellats. En Xesc era tan afectat d'anar a missa, que hi anava es dies feners i tot, per poca lleguda que tengués. Ara an En Lau li venia tan just anar-hi es diumenges de correguda, i casi mai hi era a temps. Eren amigots, i un dimarts horabaixa se troben, i En Xesc diu:

—Que pegam a Sineu demà?

—Ja ho crec!

—Idò en sortir de missa d'auba.

—En sortir de missa d'auba, m'has dit? Ell aleshores jo ja seré passat Petra.

—Ca, homo! A missa primer, i llavò partim amb la pau de Déu.

—No em véngues amb paus ni amb paues. Val més matinejar que a missa anar.

—Saps que vas d'errat!

—Ell no hi vaig cap mica. No res; si vols venir amb mi, una hora antes de s'auba és sa partida. I si no, fins a Sineu! A reveure i bona nit!

En Lau féu tenir vera sa seua paraula: una hora antes de s'auba ja estigué aixecat, posa es tres sacs de blat damunt es mul, i de d'allà. Davant Sant Pere Andreu me troba un homo embolicador amb una flassada, dormint a sa vorera d'es camí. Encara feia fosca, es mul té por, pega bot per enrere i amb sa sacsada i cauen dos sacs: amb so tu-tup se desfermen, i de part a part d'es camí tot anà blat, i per afegitó hi havia un paura depols; i En Lau fet un Nero, crits i flastomies i potades damunt es capell.

Si aquell qui dormia no té sort de desperat-se tot d'una i d'esser un homo de pa i tros, que retgirava es veure'l només, En Lau s'hi aborda i el feia difunt. No s'hi abordà, però no hi hagué paraulota lletja que no li enflocàs. Aquell tenia sa sang de peix, i el deixa en banda com si res dos estat.

En Lau arribà a veure que flstomant no avençava cap passa i que lo més avengut era aplegar es blat abans de més raons. Però estava tot mesclat amb pols i macolins, i eren

necessàries totes ses herbes de sant Joan per netejar-ho. Compareix En Xesc, que ja era estat a missa i se'n venia amb so mul i sa somada, tot xalest, cantant com un rossinyol.

—Com és vel·la cresta! —diu quan veu En Lau d'aquella manera —. I jo ja te feia passat Petra! I què diantre és estat?

En Lau l'hi conta, i ell diu:

—No res, dóna gràcies a Déu que és estat lo més poc que podria succeir, i Déu no ens n'envii de pitjors. Aquí lo que hem de fer, anar a manllevar un garbell a Son Pere Andreu; ho porgam, i si Déu ho vol, encara hi serem a temps, an es mercat.

Ho feren així; i, com tengueren es blat net i ensacat i partiren, ja era una hora es sol alt. Camina caminaràs, En Xesc surt amb aquesta:

—I encara diràs, Lau, que *val més matinejar que a missa anar?*

—Vaja si ho diré! Veiès aont seria si no trob aquell dimoni d'homo adormit!

—Però l'has trobat.

—No, i el dec haver trobat perquè no som anat a missa! Sobretot, unes messions te pos que jo tenc raó.

—I què hem de posar?

—Sa somada.

—Posada està.

—I ho ha de dir es primer homo que trobem.

—Idò ho dirà es primer homo.

ANNEX II. De com el pare prior privà sant Vicenç Ferrer de fer miracles

Pareix que sant Vicenç feia miracles a raig i roi, per pa i per sal; i de tanta de gent que compareixia an es convent demanant-li ajutori, no hi havia qui hi paràs ni qui s'hi oís, fins que els altres frares se presenten al pare prior, dinet-li:

—Pare prior, això de fra Vicenç de fer tants de miracles no pot anar pues. Aquest convent és pitjor que una fira; sa gent no mos deixen estar amb sossec: ni podem resar ni fer oració ni un sant remei. Se fa precis que Vossa Paternidat hi pos retgit.

—Res —diu el pare prior—. Privarem fra Vicenç de fer pus miracles, i es mal serà mort.

Dit i fet, crida fra Vicenç i li diu:

—Ja n'heu fet massa, de miracles! Fora fer-ne pus sense ordre meua!

—No pas ànsia, pare prior —diu sant Vicenç—. Som fii d'obediència, i prou!

Sant Vicenç estigué a l'obediència, i a tots es qui anaven a demanar-li que else fes un miracle, else deia:

—Fiets meus, el pare prior me té privat de fer-ne.

Passaren uns quants dies així, fins que Déu compongue que an aquell convent hagueren d'adobar ses teulades. Hi pugen es picapedrers i hala a posar bé teules descaraburades d'es vent i a mudar ses rompudes o cruiades!

I heu de creure i pensar que assetsuaixí un picapedrer que anava i venia pe rdalt sa teulada mudant teules d'ací i d'allà travela, cau i redola qui redola rost avall, arriba an es cap d'abaix de sa teulada i pren sa fua per avall. Els altres picapedrers ja el veien mort i fet benes tot d'una que pegaria en terra. Afinen sant Vicenç que guiatava per una finestra, i tot li criden:

—Fra Vicenç!!! Feis un miracle per amor de Déu!!!

Aquí sant Vicenç diu an es picapedrer que queia:

—Atrua't una mica, i aniré a demanar d'orde an el pare prior!

Es picapedrar, que quasi ja arribava en terra, s'atura a l'aire, i sant Vicenç corrents an el pare prior a demanar-li d'orde per fer aquell miracle! El pare prior, com sent allò, se'n va corrents allà on era es picapedrer a l'aire. Romangué amb sos cabells drets, com és natural, i s'exclamà:

—Fra Vicenç, es miracle ja l'heu fet! Ja que hi sou, acabau-lo!

Aquí sant Vicenç diu an es picapedrer que devallàs a poc a poc. Aquest ho va fer així; i, com tocà amb sos peus en terra, se tira de genolls an es peus de sant Vicenç fent-li mils de gràcies d'haver-li salvada la vida. Aquí el pare prior digué a sant Vicenç:

—Fra Vicenç, vos decant s'orde que vos havia dada de no fer pus miracles. Feis-ne tants com vulga el Bon Jesús.

I sant Vicenç tornà a fer miracles, tai tirat.

Això contava, com érem al·lots, fra Anonino, un fraret llec que quedava a Manacor dels frares del convent de Sant Vicenç Ferrer d'allà.

ANNEX III. *Sa roca d'es Castellet i s'encantament que hi ha*

Com vos n'anau de Manacor a Felanitx, que heu caminat un quartet, deixau a mà esquerra un serrat de muntanyes que tira cap a xaloc. Sa primera muntanyola se diu s'Ermita, perquè en es segle passat n'hi havia una, dedicada a Santa Llucia. Sa tercera, que és un poc més baixeta, s'assembla a un formiguer, i du per capçana una grandiosa roca o penyal, que fa sa figura d'una cova. Però quina cova, Déu meu! Déu tenir una setantena de pams d'alt i més de cent de redó. Sabeu com és que hi ha tal penyalàs a sa cuculla d'aquest pujol?

La gent diu que va ésser que una vegada un gegant passava per allà i se va sentir cosa dins una sabata. Se la treu i va ésser un macolí que li era entrat caminant caminant! Tomba sa sabata, es macolí cau i ell segueix sa seva via. Aquell macolí va ésser sa roca d'es castellet. Baix d'aquesta roca hi ha un encantament, segons conten. Vetaquí lo que diuen que s'ha de fer per treure'l, per si acàs vos ne vénen ganes. Per treure aquest encantament ha d'ésser el Divendres Sant a vespre com sa processó roda.

Es qui el vulga treure, hi ha d'anar tot sol, i se n'ha de dur tres llesques de pa beneït. S'ha d'ajeure baix de sa roca, amb una d'aquelles llesques an es peus, una damunt es pits i s'altra damunt sa boca. I no ha d'estar regirat, ni s'ha de regirar gota, per coses que veja.

Són molts qui han provat d'anar-hi; però los és entrada tal por, ja p'es camí, que han hagut de tornar arrere. N'hi ha haguts que han arribat a sa roca; però, com s'hagueren d'ajeure, es coratge no los bastà, i ho donares a ses comes.

Si un s'hi hagués amb aquelles llesques, així com hem dit, i no se regiràs gens, conten que de davall sa roca, sortiria una serpota com un espigó d'arada, i venguen bones verducades i bons siulos. Si aquell no es mogué ni es regiràs, ella s'hi acostaria: li prendria sa llesca de dalt es peus, la s'engoliria i tornaria de grossa com una biga de tafona; i llavors sí que en pegaria de verducades i siulos. Si aquell encara no es mogué ni se regiràs, ella s'hi acostaria de bell fresc, li pendria sa llesca de dalt es pits, la s'engoliria i tornaria com un uró de gruixada. I llavors sí que ho serien ferestes ses verducades i esglaiadors es siulos.

Si aquell encara no se mogués ni se regiràs gens, aleshores ella li pendria sa llesca de dalt sa boca, la s'engoliria, tornaria com una torre de molí de vent: faria un tro des més esquerdats, que el sentirien d'una hora al redó, i sa sepetassa esclataria en dobles de vint, i es caramull faria tant de comú com ella. Se conta que n'hi ha haguts que fins a sa primera i segona llesca no se regiraren; però llavors es coratge los mancà, sa por los va fer seus, i sa serpetota pegà crit:

—M'has redoblat s'encantament; ja seràs pobre tota la vida.

I s'enfonya davall sa roca, esperant que n'hi vaja un altre de més acorat.

Fins a les presents, tots es qui hi són anats, sa por los ha traïts i han feta quetxa.

ANNEX IV. *El dimoni fumador*

La travessa és un vell camí romà que puja des del poble de Penàguila fins a la coronació del coll. Orientat a tramuntana, és aquell un pintoresc indret, però resulta més aviat trist i solitari. D'a mitjan camí, ja veus allà avall, com ho veuria un soliguer, la petita vila, els grans pins que la volten i el terrany extremadament trencat del terme baix. Per aquell camí de ferradura és per on pujava una vesprada de tardor, en aquell temps, un home de Penàguila a qui deien l'oncle Porra.

Era ell un homeneu animós, trempat, així com d'una quarantena d'anys, que devia el seu malnom al nas prominent que tenia i que li donava molta personalitat. Bon home també ho era de veritat; però tenia molt arrelats dos vicis; el primer, una desgavellada passió per la cacera; l'altre, que bevia vi immoderadament, sobretot els dissabtes. Açò darrer, probablement va ser la causa del disgust que va tenir aquella vesprada en l'antic camí, allà amunt vora la crestellera del Castell.

Justament el diumenge abans, havia estat advertit per rector de poblet, el vell mossén Galiana, que va amenaçar-lo de negar-li la absolució quan anàs a complir en la parròquia, si aleshores no s'havia ja corregit d'aquella desficaciada i perillosa immoderació.

—Porra— li havia dit, —no sé què haig de fer de tu. Que te'n passasses de la ratlla en el teu sant o en la festa major del poble, i açò sense voler i solament per commemorar i alegrar la diada, podria passar als ulls de Déu, que tal vegada per això va manar a Noé allò que tots sabem que li va manar. Perquè una festa grossa de la cristiandat, sense que els cristians puguen sentir-ne fortament l'alegria... Jo també me'n faig càrrec. Però això que tu fas els cinquanta-dos

dissabtes de l'any, això és vici i res més que vici, castigar el teu cos, donar escàndol i cometre pecat mortal.

Pujava, com diem, pel camí l'animós oncle Porra, i anava encara remugant la filípica de mossèn. Al muscle, duia l'escopeta pistonera; al coll, una bufanda, perquè feia fred, i la muntera estacada fins les orelles.

La pistonera és una arma semblant als trabucs, que es carreguen per la boca. Ell la duia carregada i anava a veure si podia soltar un parell de trets a les perdius dalt en el Pla del Cirer.

Eren les tres de la vesprada, i ell havia passat ja la negrosa ermita que hi ha a mitjan costera. Passà més amunt, sota un ixent de les penyes del castell, on hi ha unes coves de roca grogosa a la dreta del camí, i, de reüll, no sé quina cosa va veure bellugar dins una de les coves. Instintivament, tirà mà de l'escopeta, com fan tots els caçadors, però s'adonà que el qui eixia d'allí i li barrava el pas plantant-se en mig de la romana senda, no era un cerval, ni un llop, ni un rabosot, ni res que ell pogués caçar: era un home, un home estrany, prim i llarg, de gran nas aguilenc i ulls esqueixats i plens de rellampecs. Duia una muntera, talment com feien els d'aquelles comarques; però a la primera ullada, Porra va trobar que no el coneixia de res. I arribà a l'home estrany, que el saludà molt afectuós:

—Hola, oncle Porra!

—Hola germà!— respongué el caçador, a la usança del país.

—Què, de feina?— preguntà el foraster.

—Sí... Però escolte— puntualitzà Porra parant-se-li al davant, —vosté no és de Penàguila, veritat?

L'home estrany rigué:

—Igual que si ho fos. No em coneixes? Joestic ací destinat.

Es torbà un poc el caçador, i li va mirar la cara. Deu de cel! Dels ulls d'aquell home eixia llum, llum de veres, que li donava, a Porra, com una calor! I davall la muntera mal estacada al cap, li va descobrir les puntetes de dues banyes. "És un dimoni", es digué Porra tremolant.

Però encara que ràpidament ho relacionà amb el pecat dels dissabtes i amb el bonegó de mossèn Galiana, s'asserenà. Perquè Porra era molt astut, com a bon caçador de muntanya. Ah! Veurem si encara no li gastava ell una de bona!...

—Assentem-nos i fumarem, que ara et reconec— li digué tot pegant-li una amical esplanissada en el muscle.

—No em tens por?

—Per què te n'haig de tenir?

—Així m'agrada, Porra —s'alegrà el dimoni—. Tots em fugen, i quasi sempre m'haig de quedar xarrant sense que ningú m'escolte.

Es van asseure, cadascun en una cantera de les que rutlen fins a la vora del camí. El dimoni preguntà la garjol de Porra:

—Què és això que portes?

Es referia a l'escopeta.

—No ho saps?

—No —confessà el dimoni—. Fa molts anys que no havia vingut pel món. Me'n va passar una!... L'altra volta que estava ací se'm va perdre l'ànima d'un renegat que duia cap a l'infern. I l'Amo, es clar, em va tancar en una cel·la de castic i allí m'han tingut a pa i aigua una pila d'anys. M'han soltat fa quatre o cinc dies amb l'encàrrec de no tornar a badar.

Porra va escoltar impassible l'explicació. De manera que aquell dimoniet del dimoni no havia estat en el món des d'avanç d'inventar-se l'escopeta!

—Açò que porte —informà llavors amb serietat l'oncle— és una pipa.

—Una pipa?

El dimoni badava i feia cara de soca.

—Oi! Tampoc no saps què és una pipa? I fuma?

—Pipa, fumar...

—Fumar és beure fum. Tu no n'has begut mai?

— És clar que n'he begut —féu el dimoni—.Allà avall on nosaltres vivim, no hi ha res més que foc i fum. Però el fum se't fica en els ulls i en la gola, i no dóna mai gens de gust, gens!

—Ací és una altra cosa —continuà Porra—: ací cremem les fulles d'una planta plena d'oloretetes i n'engolim el fum, i se te'n puja al cap i te'l omple de meravelles; et trobes en el Paradís Terrenal.

Al sentir allò del Paradís, al dimoni li va caure la muntera i féu una rialla d'exitació.

—Vegem, vegem! —digué pressós.

Porra li allargà l'escopeta sense soltar-la de la culata.

—Fica't el canó dins la boca. Ací baix l'he carregada d'aqueixa herba. Tu, xucla-li fort.

Aquell babau de l'infern es va posar a xuclar per la punta del canó.

—No trac fum! —va dir a l'acte.

—Xucla, xucla! —seguia rient-se-li Porra. I mentrestant amartellava l'arma.

El dimoni es tragué el canó de la boca una vegada més i preguntà:

—És cert que veuré el Paradís?

—Xucla i calla. Paradís i estrelles i de tot veuràs! Ja me'n tornaràs la resposta!... I prepara't, que et done foc!

El dimoni tornà a xuclar. Tot rient, tot rient, Porra estirà la clau i va soltar el tir, i es sentí un tro fortíssim, descompassat, com si haguessen esclatat cent barrils de pólvora de moros i cristians. I l'aire encalmat de la vesprada, s'omplí d'un fum acre, tremolà la terra i caigueren pel costat de l'esglaiat caçador trenta o quaranta canteres i pedrots que de poc l'esclafen; després van retronar amb estrèpit els ecos nombrosos de les muntanyes, i, a la fi, quan es va acabar el rebombori i es dissipà a poc a poc el fum que mig l'ofegava, l'oncle Porra, que seguia assegut en el cantal i amb la pistonera descarregada i fumosa entre les mans, mirà al seu voltant i comprovà que estava sol. I al dimoni?... Què li havia passat?

—Dec haver-li fet saltar la testerola —es digué Porra, ja asserenat i considerant el cas.

Es va alçar i seguí cap amunt, convençut que havia proporcionat un gran benefici a la vila de Penàguila. Un no-res: matar-li el dimoni de tanda!

Però quan ja havia fet mig quart de camí i era al capdamunt del coll, és a dir, en un punt molt agrest i solitari, va veure que al seu davant una munió de gralles, garses i esparvers, que xisclaven i grallaven horriblement tot pegant voltes en confusió enmig del cel i davallant i muntant com a quan a terra hi ha alguna rabosa o algun buf.

Allò s'esdevenia en un punt on, vora el fons del canalís, no lluny del camí de ferradura, hi ha una llavadora de penya que forma com el sostre d'una cova allargassada arran de terra, i que avui encara els veïns de Penàguila li diuen la Cova del Dimoni, prop dels tossals de Codina.

Carregà de bell nou l'escopeta, i, amb els cabells un poc eriçonats, es va acostar a l'indret damunt el qual revolava amb gran desori l'ocellada de rapinya, i, al girar un revolt del camí, va veure, dalt les penyes de la cova, el seu dimoni... sense cap o ballant, vinga de ballar, tot fent estranyes contorsions o horrorosos bots. De dins el cos, li eixia una esgarrifosa rialla i paraules soltes sobre el vi del dissabte i la falta d'absolució.

Esborronat i com boig, tirà l'oncle Porra l'escopeta en un costat i emprengué la fugida camí avall, cap el poble, i això a bots més descompassats encara que els que pegava el dimoni, que li venia darrere sense cap i rient-se-li amb una rialla espantosa. La veu li eixia del ventre, a aquell ser monstruós, i Porra sentia que cridava:

—Oncle Porraaa! Oncle Porraaaaaaa! No cal que fuges de mi!

L'oncle Porra, seguia corrent costera avall; es tapava les orelles, però el sentia igual. Els ocells de rapinya revolantigaven per damunt i no paraven d'escandalitzar.

—No te'n vages, oncle Porra seguia cridant el dimoni—. Jo no necessite el cap per a viure, i tu tampoc necessites l'absolució per a anar a l'infern.

Quan arribà a l'ermita que hi ha a mitjan camí —l'ermiteta de Sants—, s'agenollà l'oncle Porra i ve fer la senyal de la creu. Esquinçà llavors l'aire un altre paorós esclafit, i després tot quedà en un descansat silenci. Les gralles, els espavers, i les garses van callar i s'amagaren en els cingles solitaris.

L'oncle Porra, llavors, s'alçà i es girà; escorcollà amb l'esguard per tots els penyals; però ja no va veure ni sentir més el descabotat dimoni.

Arribà, però, tremolant a sa casa del poble. Estava tot suat. Es va gitar en el llit, i cridaren mossén Galiana, el qual el confessà i li va donar l'absolució, després de fer-li prometre que no s'emborratxaria mai més, "ara que ja havia vist el dimoni prop", com s'ha quedat de refrany en la comarca.

Però Porra no es va morir de l'esglai. Què anava a morir-se! Es posà bo, i ben bo; i és cert que complí la promesa de no beure, i es féu molt vellet, i quan lliurà l'ànima a Déu, ho va fer allà als vuitanta-tants en pau i amistat amb el Senyor.

ANNEX V. *Home roig, gos pelut i pedra redona*

Això era i no era, en un mas de la serra de Penàguila, vivia un pare amb els seus tres fills: Josep, el més major, valent i tossut, com el segon, en Jeroni, i en Tonet, el més menut, que era més xicotet i prim, però fort i treballador, a més d'enginyós i llest.

Tan bon punt aquests van ser més majors, el pare els va reunir per dir-los que ja era que veieren món, però ho farien per ordre cronològic: primer partiria en Josep i quan contara si ha trobat la fortuna o torne amb les butxaques buides, marxarà el segon, i després el tercer. Quan Josep es va disposar a partir, son pare li advertí: “*Mai oblides aquest consell: No et fies mai d'home roig, ni de gos pelut ni de pedra redona*”, però ell, que era molt gran i confiat, no li va donar molta importància a aquestes paraules.

Va caminar i caminar fins a trobar el riu Frainós, ple a desbordar d'aigua pel desgel de l'Aitana. Com era molt perillós buscà per on poder travessar-lo quan s'adonà de la presència d'un camí de pedres, grans i redones, per on podria trencar el llit del riu. Dit i fet. Sense fer cas a la primera de les advertències del pare, començà a fer peu en la primera pedra, després en la segona i fou en la tercera, ben llisa i humida, on va relliscar i va caure de cap al riu. Quasi s'ofega en aquell torrent però al final va poder enxampar-se a un esbarzer i tocar els dos d'aquest ensurt.

Tot xopat, se'n recordà de les paraules de son pare però, sense donar-li massa importància, continuà la seua marxa. Ja de nit, va distingir una Casa Blanca i allí es trobà davant d'un petit gosset molt pelut. Josep es va riure les paraules de son pare i li va amollar una pedrada a l'animal. Aquest començà a saltar lladrucs i mossegar les cames del fadrí. En escoltar aquest rebombori, l'amo del mas sortí corrent amb un garrot pensant que es tractava d'un malandrí i a dures penes Josep va poder fugir amb bones cames d'aquesta estampa que s'havia originat.

Féu camí fins ben entrat el vespre i, cansat després de tant embolic, decidí fer nit sota la protecció que li oferien quatre pins que trobà prop del camí. Quan es va despertar, s'adonà que es trobava davant d'un altre mas, més gran que l'anterior i com tenia molta gana decidí anar a demanar treball.

Va trucar a la porta i aparegué un home de cabell roig i ulls blaus, però malgrat el que li va dir el pare, li va causar bona impressió. Aquest li va contar la seua història i de bona gana, l'amo li va contestar: “*Sí que et puc ajornar però has de saber les meues condicions: t'hauràs d'alçar quan cante el cuquello; després faràs tot el treball que et mane. Si estàs content,*

cobraràs cinc duros al mes i, si no ho estàs, et pegaré una pallissa, t'arrancaré dues corretges de pell de l'esquena i marxaràs sense cobrar ni un cèntim. En canvi si fas el que et mane i sóc jo el qui no està content, em pegaràs tu la pallissa, m'arrancaràs les dues corretges i podràs partir després rebre trenta duros". En Josep va acceptar aquell contracte i se'n va anar a dormir.

Sobre la mitjanit, comença a sentir-se des de la finestra: "*Cut-cut!*". Josep pensava que no podia ser, ja que els cuquellos canten ben entrat el matí. Baixà corrent i es trobà a l'home roig. "*Vinga, vinga* –li va dir– *avui has de sembrar tot el blat d'aquest sac*". Josep sabia que allò era molta feina per ell sol però no va dir res en recordar el tracte que havia fet. Va tardar tres dies sencers en acabar el treball, sense haver menjat amb dures penes i en tornar, encara el bonegà l'amo per haver tardat tant.

Altra vegada, a mitjanit, tornà a cantar el cuquello i va haver d'alçar-se amb poca gana, una altra vegada. En baixar, de bou el vell, el va bonegar per tardar tant i li ordenà la faena de la jornada. Havia de llaurar el bancal d'oliveres i endur-se el gos amb ell: ell berenaria pa i sardina i el gos, cansalada i pa, i sols podria tornar a casa quan el gos abans se'n tornés. Aquest acceptà i una vegada allí, després de treballar tot el matí, al migjorn va donar la cansalada i el pa al gos. Aquest, amb la panxa ben plena es gità a l'ombra d'una olivera fins ben entrada la nit. Darrere el gos, va tornar al mas en Josep, rebentat de treballar, sense haver dormit i mort de gana.

Així van passar moltes jornades fins que un dia, l'amo envià Josep a Benillup a fer uns menesters i allí s'assabentà que en dos anys havia tingut onze criats. En arribar a casa li digué a l'home roig que no estava content i aquest li pegà la pallissa pactada i li arrancà una corretja de pell de cada costat de l'esquena. Després marxà cap a casa sense salut, sense ànims i sense diners pensant la raó que havia tingut sempre son pare.

Després li tocà provar fortuna a Jeroni que pensava que tot el que li havia passat al seu germà no li passaria a ell. Son pare féu el mateix: li donà els mateixos consells i el deixà partir. I mira tu per on tot va passar exactament igual que amb el germà gran i, finalment, va haver de tornar a casa amb la butxaca sense duros i l'esquena sense pell.

Ara era el torn d'en Tonet i, a pesar de les desconfiances del pare, en complir els divuit anys va marxar a la recerca de fortuna, conscient dels consells de son pare.

Com als seus germans, es trobà davant del riu crescut per les tempestes i, recordant els consells del pare, desestimà travessar-lo pel camí de pedres redones i buscà una altra alternativa: a mitja hora de camí s'encontrà un punt de troncs i superà així aquella prova sense sofrir cap dany. Més tard es troba també amb el petit gos pelut i li ficà un bon cantal amb la fona que duia amb ell i cridà a l'amo que aquell era un camí reial i si no el nugués, el mataria d'una altra pedrada. Així superà sense sofrir cap perjudici un altre dels infortunis de la seua gesta fins a trobar el mas de l'home roig.

També demanà feina a l'home del cabell roig i aquest li oferí les mateixes condicions que als anteriors i així arribaren a un acord. Com Tonet no estava cansat, pegà una volta pel mas i les habitacions i en una d'elles trobà a les tres filles de l'amo. Ell era molt recelós i en adonar-se'n s'enfadà molt però va haver de reprimir el seu rebuig pel pacte que havien fet.

Quan tan sols feia unes tres hores de descans es començà a sentir el cant del cuquello i Tonet, encara que no es va acabar de fiar d'aquest, baixà a rebre les ordres de l'amo. Havia de fer el mateix que els seus germans, sembrar tot un sac de blat al bancal de la carrasca. Però ell, molt sabut, va fer cas: va fer un gran clot al camp, va ficar en ell tot el blat i el va tornar a tapar, en mitja hora ja ho tenia tot fet, s'adormí una bona estona i se'n tornà cap al mas. L'home roig en veure'l, com no s'ho podia creure, va anar a comprovar la tasca i quan s'adonà del que havia fet s'enfadà molt. El treball estava fet (mal, però fet) i en Tonet li preguntà si no estava content l'amo, però aquest, una altra vegada, va haver de reprimir els seus sentiments.

L'endemà, quan va tornar a cantar el cuquello, el jove ja no estava a la seua màrfega, sinó que estava fora, esperant per tractar d'esbrinar qui feia eixe cant. Quan el va tornar a escoltar i va veure una misteriosa ombra, va llançar una pedra en la mateixa direcció amb tanta punteria que li va encertar en eixe estrany contorn i es va sentir un crit. Tant l'home roig com el nostre jove audaç, van anar corrent a veure què havia passat. Era la mare de l'home roig qui estava estesa a terra i, per tant, qui feia aquell cant. L'home roig va tornar a reprimir el seu cabreig pel pacte que havien fet mentre el jove tornava a la seua màrfega.

Els dies passaven i Tonet s'eixia amb la seua fins a tal punt, que l'home roig ja no sabia què fer. Un dia, va manar-lo a llaurar amb la companyona del seu gos amb les mateixes instruccions de no tornar fins que ho fera el petit animal però en Tonet, molt llest ell, es va menjar la cansalada amb el pa i li va donar pa i sardines per a esmorzar al gos i aquest en acabar va tornar corrent cap al mas mort de set per a veure aigua i, amb ell, Tonet. Altra vegada, l'amo va haver de reprimir la seua fúria enfront de la intel·ligència del nostre heroi.

Com que ja no sabia que fer, li va manar a pasturar el seu ramat de porcs, ja que era una feina que no el faria fàstic, ni embolicar-li massa. Passejant amb els porcs, un home es va apropar al jove i li va dir que volia comprar-ne les bestioles. El nostre protagonista li les va vendre però amb la condició de quedar-se amb les orelles i la cua. Així va passar i va vendre el ramat per unes bones monedes. Ara, necessitava una excusa per a justificar l'absència dels porcs, però ell ja ho tenia tot pensat i repensat: va llançar les orelles i cues a un aiguamoll i va anar corrent a la casa. Li digué a l'amo que els porcs havien caigut a un aiguamoll i s'avien enfonsat i que al estirar de les cues i les orelles per a traure'ls aquestes s'arrancaven i la resta del cos s'enfonsava cada vegada més.

Tots dos van anar ràpidament cap a l'aiguamoll i en veure el panorama, l'home roig li demanà al seu criat que tornara a la casa i demanara tres pales a les seues filles per a poder traure els porcs d'aquell merder. Tonet va anar corrent i li va dir a les bessones que el seu pare volia que els fera un bes. Aquestes no s'ho van creure, però en Tonet li va preguntar a l'home roig que vigilava des d'un arbre: “A una o a les tres?”- i aquest va respondre - *A les tres!*”. I així ho va fer, li va fer un bes a cada fadrina. El vell, quan ho va veure ja no va reprimir-se més i va anar corrent a casa a renyir a Tonet. Aquest li va preguntar: “*Que no està content amo?*” i aquest va respondre: “*No, no, i mil vegades no!*”.

Com l'home roig havia trencat el tracte, Tonet va ser qui li vava pegar la pallissa de la seua vida, li va arrancar les dues corretges de pell de l'esquena i va cobrar 100 duros, tornant d'aquesta manera a sa casa i impedit que l'home roig fes més mal a una altra persona. I conte contat, ja s'ha acabat.

ANNEX VI. *I queixalets també!*

Això va anar i era un cas que va passar en la vila de Penàguila. Un cas gros i esgarrifador, per cert.

Cal dir-vos de bestreta, que aquesta vila és un racó de món. Un bell racó, això sí, enmig d'intricades, ombrienques i encinglerades muntanyes. De vora el poble, davalla una costera vorejada d'oms gegantins i frondosos, i al capdavant hi ha una font abundantíssima, que trona pels seus vint-i-tants canonets de bronze. I el llavador, on fan les dones la bugada. De dia, hi ha grans rastres de dones llavant; però les nits, d'ençà que ve la tardor, soledat i misteri; sols la remor de l'aigua i l'udol del vent en els oms de la baixada.

— No aneu de nit a llavar a la font! — aconsellen les mares a les filles.

Perquè una volta, quan era joveneta, una nit de desembre que hi havia més d'un pam de neu gelada i relliscosa, Toneta la de les Alcoies no va creure sa mare i va voler anar-hi a rentar una flassada i un llençol.

Eren les deu de la nit; tot era fosc com la gola de llop, i, quan va eixir del poble, encara queia alguna volveta de neu. A l'arribar al primer om de la baixada, li semblà que, entremig de la fressa que feia el vent en les branques despullades, sentia gemegar un infant.

— Això és un xiquet que plora per ací! — va dir-se tota estranyada.

— Eeeeh, Eeeeh! — s'oïa en la fosca.

Sí que plorava un criancó, i ben prop. Davall a pleret entre els oms. Se'l va sentir a la vora.

— Eeeh, eeeh!

A l'esmortida claredat d'un fanal d'oli penjat a mitjan costera, va entreveure, a la soca d'un dels oms, una coseta blanca. Toneta deixà la bugada en terra i agafà l'abandonat.

— Pobret, pobret! Quina mala ànima et deu haver deixat per ací? Si açò encara no té un any, i tot solet damunt la neu!

Ella es compadia de tot car de l'infant, i ja pensava d'endur-se'l a sa casa. En això, seguint avall cap a la font amb el xiquet en braç i la bugada en l'altre, va arribar davall del fanal d'oli penjat a mitja costera, i, com que el petit plorava, li va veure blanquejar dins la boqueta.

— Oh, si te dentetes! — exclama admirada la fadrina.

— I queixalets també!! — retrucà el xiquet amb una veuarra d'home granat, ronca i formidable. I obrint una gran bocassa, li mostrà dos queixals llargs i grandots, mig corcats, corbats com els de un porc senglar. Així quedà, amb la boca oberta i mirant la Toneta amb uns ulls diabòlics plens d'impudícia i de maldat.

— Aiii!

La xica, esborronada i mig morta de por i de fàstic, el deixà caure en terra, i es sentí una gran tamborinada. El xiquet havia desaparegut, i en l'aire quedà una forta sentor de socarrim.

Però Toneta era coratjosa —i desobedient també!—. Ressonaven encara en les seues orelles com qui diu les paraules de sa mare: "No vages de nit a la font!" Però cà!...

Això que, malgrat l'encontre amb el diabòlic criacó, va seguir la costera avall i arribà a la vora de la font. Un altre esmortit fanal d'oli enllumenava el safareig. Ella s'hi va posar a llavar de pressa de pressa, tota temerosa, però dominant-se la por.

I de sobte, sense haver-la sentida arribar abans, va veure al seu costat una dona endolada, alta, flaca, molt flaca, que es va posar a plorar furiosament. Duia al cap un negre mocador, molt caigut a la cara; els seus vestits eren vells i espentolats i llavava en silenci, vinga, vinga, sense girar-se.

A poc a poc, Toneta, que la guaitava de reüll, anava perdent serenitat. Minuts després, tremolava ja tota. Qui era aquella dona? No la coneixia per la figura; semblava forastera.

—Escolte, bona dona— digué Toneta sense poder estar-se'n.

La vellarda no va respondre, com si no l'hages oïda.

—Quin fred que fa aquesta nit!— que va prosseguir Toneta.

Res, la dona alta acotava el cap i llavava tota furient.

—Escolte, escolte, bona dona! Sap que m'ha passat venint?

La dona alta tampoc no responia a açò, vinga de fer sabonera amb unes mans llargues i sarmentoses! Toneta tremolava cada volta més; els seus peus, damunt la neu, se li gelaven, i alhora sentia una estranya suor que li corria per tot el cos.

—Escolte, escolte— cridava ja anguniosa —He trobat un xiquet, un xiquet lletgíssim. No tenia encara un any i ja parlava... i m'ha mostrat uns queixalots!...

La dona alta, per fi, es va girar, i en la seua cara, tota d'ossos, la fadrina va veure uns ulls horribles, com a brases. Aleshores, li parlà l'endolada amb una veu que gelava la sang:

—Són com aquestos?— preguntà.

I es quedà mirant-la amb la boca esbarrallada, i li mostrava dos queixalots llargs, horrorosos, com els del xiquet! Així com si tota la neu de la serra se li n'entràs en el pit, Toneta va sentir una terrible gelor que la corglaçava; el vell fanal començà a enfosquir-se-li, i una tela negra ho va tapar tot.

Quan retornà, era a casa seua gitada al seu llit i voltada de tota la família. Encara tenia febre. Unes dones matineres l'havien trobada feta un gel, mig colgada en la neu, a la vora dels safareig de la font.

ANNEX VII. Fotografia de la Biblioteca Municipal de Manacor

ANNEX VIII. Fotografia de l'estació de tren de Manacor

ANNEX IX. Fotografia de Sant Vicenç Ferrer de Manacor

ANNEX X. Fotografia del Palau Reial de Manacor

ANNEX XI. Fotografia del camí del Calvari de Penàguila

ANNEX XII. Fotografia de la plaça de l'Arbre de Penàguila

ANNEX XIII. Fotografia de la plaça del Portalet de Penàguila

ANNEX XIV. Fotografia del llavador de Font Major de Penàguila

